

Muharem Omerdić

AHMED BEJAZIĆ I NJEGOVO DJELO „IŠĀRĀT AL-MARĀM MIN ‘IBĀRĀT AL-IMĀM“

Ako bi se usudili ustvrditi koji je od naših učenjaka dao najveći doprinos u akaidskoj nauci pišući na orijentalnim jezicima, onda bi se, sa najvećim stepenom sigurnosti, mogli opredijeliti za Ahmeda Bejazića (Ahmad Bayadī-zade), sina našeg roda, koji je živio u vrijeme opadanja naučnog žara u turskoj carevini.

Tri su naša učenjaka ostavila značajna djela na polju akaidске nauke pišući na arapskom jeziku, koja, svakako, zaslužuje daleko više pažnje od one koju smo im do sada poklanjali. Najznačajniji doprinos u ovoj nauci je svakako dao Ahmed Bejazić sa svojim djelom *‘Išārāt al-marām min ‘ibārāt al-Imām*, koje predstavlja opsežan komentar na pet Ebu Hanifinih djela/traktata iz područja ove islamske discipline. Drugi je po doprinosu Hasan Kāfī al-Aqhisārī (951-1025/1544-1616) sa tri djela iz akaida: *Nūr al-yaqīn*, *Rawdāt al-ğannāt* i komentar na to djelo *Azhār ar-rawdāt*. Treći predstavnik po doprinosu našoj akaidskoj školi bio je Mustafa Ejubić - Šejh Jujo (1061-1119/1651-1707) napisavši komentar na poznatu al-Farganijevu qasidu *Bad’u al-amālī* pod naslovom *Badr al-ma’ālī*.¹⁾

Da bi akaidsku misao navedene trojice naših naučnika mogli bolje istražiti, neophodno bi bilo što prije pristupiti prevođenju njihovih spomenutih djela i učiniti ih dostupnim, kako istraživačima, tako isto, i najširoj javnosti.

Hadži Mehmed-efendija Handžić za Ahmeda Bejazića veli da je bio sposobniji i jači u akaidskoj nauci od svih naših učenjaka, pa i spomenute dvojice. On kaže: „Istražujući imena i biografije naših ljudi, koji su se istakli u islamskoj književnosti, vidio sam dobar dio književnih djela koja su dali naši ljudi; dosta sam tih djela pročitao, pa slobodno mogu reći i ustvrditi, da nisam među našim književnicima vidio jačeg, učenijeg i sposobnijeg čovjeka, naročito u *‘ilmu-l-kelamu*, od Ahmeda-ef. Bejazića.“ I ako je živio u poznija vremena ipak se istakao u ovoj islamskoj nauci da mu čak čuveni je-

1) Mehmed Handžić, *Književni rad bosansko-hercegovačkih Muslimana*, Sarajevo, 1934, str. 8-9.

menski učenjak al-Muqbilī²⁾ priznaje veliku učenost, čija izjava i priznanje ima značaj, budući da je ovaj učenjak poznat kao veliki kritičar čvrsta kova, principijelna i nepokolebljiva stava. On u svom djelu *al-'Alem aš-šamih*³⁾ tvrdi da je Bejazić u svom *Išārātu al-marām min 'ibārāt al-Imām*-u dao učena tumačenja Abu Hanifinih teoloških mišljenja, da je veliki teolog te da se, zbog toga, bez ustručavanja divi njegovoj oštroumnosti i vještini.⁴⁾ Citirajući iz njegovog djela neke stavke u zaključku veli: „Ovaj Bejazić je veliki kritičar i učenjak!“

Ahmed Bejazić je rođen u Isatanbulu 1042/1632-33. godine. Otac mu, Hasan ef. (um. 1063/1652), bio je pravnik, rodом iz naših krajeva. Katib Čelebi za njega misli da je iz Nevesinja, da je bio u krugu ljudi ili u nekom srodstvu (*intisāb*) sa Nevesinjcem Roznamedži Ibrahim-efendijom. Handžić nije uvjeren u ovaj stav.⁵⁾

Ahmed-efendija se obrazovao u Istanbulu pred najpoznatijim tadašnjim učenim ljudima, tako da je već u dvadesetoj godini bio na glasu po svojoj učenosti i ambicioznosti koju su mu priznavali i oni koji su ga učili (*qabil-i wuğūd*). Među učiteljima su mu bili na glasu učeni ljudi tog doba, kao: Mula Čelebi, Uzun Hasan-efendija, Ebu Se'id, šejhu-l-islam, kod koga je nakon diplomiranja bio *mulazim*/docent. Jedno vrijeme je radio kao profesor u nekoliko poznatih medresa u Carigradu i Jedrenama. Kada mu je otac Hasan-efendija službovao u Mekki kao kadija, Ahmed-efendija mu se pridružuje pohađajući predavanja znamenitog muhaddisa Šamsuddina al-Babūlija, od koga je dobio diplomu/*idžazet* iz hadisa.

Napuštajući profesorsko zvanje Ahmed-efendija Bejazić započinje blistavu sudijsku karijeru prihvatajući imenovanje za kadiju u Halebu (1077/1666) gdje je postigao veliki uspjeh. Slovivši kao neosporan učenjak učestvovao je u mnogim diskusijama i raspravama sa tamošnjom ulemom a posebno sa muftijom Muhammedom ibn Hasanom al-Kevakibijem. Većina njihovih učenih rasprava je zabilježena i prepisi su se brzo širili diljem islamskog svijeta. Potom je uslijedio njegov premještaj za kadiju Bruse, a zatim za kadiju Mekke (1083/1672) gdje se za njega već odavno čulo. U mekanskoj mahkemi/sudnici održavao je predavanja iz *ilmu-l-kelama*. Tokom ovih predavanja konačnu fizionomiju je dobilo njegovo djelo *Išārāt al-*

2) Salih ibn Mahdi ibn 'Alī ibn 'Abdullah ibn Sulejman ibn Muhammad al-Muqbilī, 1047-1110/1637-1710. god.

3) *Al-'Ālam aš-šamih fī ṭsari al-ḥaqqi 'alā al-ābā'i wa al-mašāyih*, Ismail-paša, Esmāu al-muallifin, sv. 1, str. 424.

4) M. Handžić, *ibid*, str. 8-9.

5) Oslovljavan je kao Bošnjak (Bosnawi). Vidi, Mehmed Handžić, „Bejazić“, Kalendar Gajret, 1938, str. 90; Fezleke, II, str. 391.

marām, ... koje je još ranije napisao.⁶⁾ Nakon briljantnog sudačkog uspjeha u Mekki dobija premještaj u Damask gdje je imao susrete sa čuvenim učenjakom Muhibbijem koji je u svome djelu *Hulāṣāt al-āṭār* za Ahmed-efendiju napisao: „Vidio sam brdo znanja i čovjeka sa postojanim vrlinama!“⁷⁾

Godine 1086/1675. imenovan je za kadiju u Carigradu, a pet godina kasnije dobija unapređenje na položaj vrhovnog kadije (*kadi-asker* ili *sadri-Rum*) za evropske provincije Turskog Carstva na kome ostaje do 1094/1683. kada je opozvan sa te funkcije. On se tada povlači u Kanlindže, selo kod Istanbula gdje je imao imanje. Umro je 1098/1687. godine i sahranjen je u Ūskudaru (Istanbul) u turbetu kod svog oca.

Njegovom naglom povlačenju iz javnih službi i života, navodi Rešid u *Tarihu* i Muhibbi u *Hulāṣāt al-āṭāru* doprinjela je njegova poslovična principijelnost u poštivanju šerijatskih propisa i u vršenju kadijske dužnosti gdje je kao *kadi-asker* u dva slučaja poništio presudu po rangu nižih kadija i donio presudu onako kako je smatrao da je pravo. Njegovi protivnici su raznim spletkama uticali na javnost i na krugove bliske sultanu da se ove Ahmed-efendijine presude proglase neutemeljenim, prestrogim i pristrasnim.⁸⁾ Rašid u *Tarihu* iznosi sljedeći stav: „Iz spomenutih *kadi-askerovih* presuda nama izgleda da je svrha bila provesti vjerske odredbe i zaštititi Šerijat, stoga mislim da ne doliči zlo misliti ili govoriti: htio je ovo ili ono, nego treba postupiti shodno pravilu: 'Mi sudimo po vanjštini, a Bogu prepuštamo ono što se u srcima krije'.“⁹⁾

Prema Mehmedovom *Tarihu*, Ahmed-efendija je bio pripadnik nakšibendijskog tarikata, što se u drugim izvorima ne ističe. (*Osmanli-muellifleri*, I, 258).

Ahmed ef. Bejazić je napisao sljedeća djela:

1) *Išārāt al-marām min 'ibārāt al-Imām*,¹⁰⁾ za koje Zahid Kevseri u uvodu Ibn Asakirovog (499-571/1105-1175) djela *Tabyīnu kezibi al-mufterī* veli: „Ovaj Bajazić, iako je živio u poznija vremena, ipak je vrlo slobodan i jak u islamskoj apologetici.“¹¹⁾

6) Muhammed ibn Muhammed al-Handžī al-Busnawī, *Al-Ġawhar al-asnā fi terādžimī 'ulemā wa šu'arāi Busna*, Kairo, 1349/1930, str. 33-34; dr Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Sarajevo, 1973, str. 320-322.

7) Muhibbi, *Hulāṣāt al-āṭār*, I, str. 181.

8) Prema M. Handžiću, „Bejazić“, *ibid*, str. 92-93.

9) *Ibid*, str. 93.

10) Brockelmann, II, str. 436/1; al-Muqbilī, *al-Ālam aš-Šāmiḥ*, str.: 6,255 i 283; u Gazi Husrevbegovoj biblioteci u Sarajevu čuvaju se dva rukopisna primjerka ovog djela: R-1894, prepis iz 1101/1689. i R-3999, prepis iz 1107/1695. prepisan iz autografa. (Vidi, Kasim Dobrača, *Katalog arapskih, turskih i persijskih rukopisa*, Sarajevo, 197., sv. 1, str. 402-403.)

11) Ibn 'Asākir ad-Dimišqī, *Tabyīnu kaḍibi al-muftarī*, Bejrut, 1979, str. 19.

2) *Sawānihu al-'ulūm*, piščeve misli i skice o šest naučnih disciplina, a pripisuju mu ga: Šejhî, Mehmed Tahir i Mehmed Surejjâ.¹²⁾

3) *Sakk*, zbirka sudskih formulara, presuda i šerijatskih rješenja koje je Ahmed-efendija izdavao kao rumelijski *kadi-asker* a koje je u jednu zbirku sakupio njegov pisar Hidr ibn Osman. U djelu ima puno pohvala za učenost Ahmed-efendije.¹³⁾

4) *Resâil*, zbirka traktata.¹⁴⁾

5) *Ta'likât*, zbirka njegovih rasprava, mišljenja i zabilješki.¹⁵⁾

Ima indicija da je ovaj naš veliki učenjak napisao još neka djela, ali se do danas ona nisu ustanovila. Safvet-beg Bašagić ipak dodaje još tri djela Ahmed-efendiji crpeći podatke iz *Sidžilli Osmaniyye* (I, 225) i to:

6) *Kitab al-'âlem*, Knjiga o svijetu.

7) *Kitab al-wašiyya*, Knjiga o oporuci.

8) *Fiqhal-absat*, Opširno pravo.¹⁶⁾

Mehmed Handžić ne prihvata Bašagićevo mišljenje o posljednja tri djela, mada izvor drži autoritativnim i pouzdanim.¹⁷⁾

Već kao renomiran učenjak u šerijatskom pravu i nekoliko drugih teoloških disciplina, Ahmed Bejazić se sa *Išārāt al-merāmom* okušava u akaidskoj nauci, pokazujući da je izvrstan kritičar i komentator Abu Hanifinih djela, koga, što se argumentovano može tvrditi, do danas niko nije nadišao.

Djelo je obimno. U njega je autor nastojao uključiti veliki broj akaidskih pitanja. I pored obimnosti građe, djelo je sistematično i pregledano, po uzoru na Abu Hanifina djela.

Proučavajući ovo djelo, može se i letimičnim pogledom vidjeti da je on izvrsno vladao, u to vrijeme, važećom metodologijom naučnog istraživanja, proučavanja, kritičke analize i sažimanja. Upoznat je bio sa onovremenim dostignućima najboljih autora i teologa Istanbula, Damaska, Mekke, Medine, Kaira, a kao što će se kasnije vidjeti, i oni sa njegovim radom, s obzirom da je već bio izišao na glas kao autoritativan i pouzdan učenjak.

12) M. Handžić, „Bejazići“, ibid, str. 95.

13) Ibid, str. 96; K. Dobrača, ibid, II, str. 947.

14) Kako smatra i Handžić i Bašagić. U izvorima se ne navodi o kojim se traktatima radi i iz kojih disciplina.

15) Handžić smatra da se ovdje, između ostalog, radi i o raspravama koje je Bejazić imao sa al-Kevakibijem.

16) Safvet-beg Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, Sarajevo, 1986, str. 142-143; isti, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, Sarajevo, 1986, str. 333-334.

17) M. Handžić, „Bejazići“, ibid, str. 96.

On u svom radu nije slijepo slijedio postojeću koncepciju promatranja drugih mišljenja i stavova, već je, prevashodno, imao na umu stvarne potrebe Vjere i nauke u iznošenju onih saznanja i stavova do kojih je sam ličnom analizom i proučavanjem došao i onih koje je mogla ponuditi tadašnja literatura i izvori.

Svakako, da je pored toga, posebno vodio računa o potrebama svoje generacije za komentarom djela Abu Hanife iz ove islamske nauke, pošto je šerijatsko-pravna ravan u svim segmentima vjerskog života u Turskom Carstvu već bila pokrivena učenjem hanefijske škole. Ovim se otkriva namjera autora da iskoristi autoritet Abu Hanife, njegove škole i misli koji je imala na jednoj ravni i da je proširi i učini primarnom i u akaidskoj nauci, mada je ona već imala izraženo mjesto kroz misao al-Maturdija, Tahavija, an-Nasafija, al-Farganija i dr.

Predanim i samoprijegornim radom, upornošću i strogom samodisciplinom Bejazić na nepotresivim temeljima zasnovanom metodologijom razlaže probleme iz pet Abu Hanifinih akaidskih djela, problemski ih situira na odgovarajuće mjesto, u takav metodološki jasan i pregledan niz kakav se rijetko sreće kad se radi o naučnom valorizovanju i komentarisanju mišljenja ovog autoriteta.

U svom opštem *Uvodu* djela Bejazić govori o svojim namjerama, o podjeli problema i značaju dobre kompozicije, a samim djelom pokazuje kako se uspješno može sastaviti obimna građa u harmoničnu cjelinu i primijeniti logička metoda klasifikacije.¹⁸⁾ Potom kaže: „Najveći teoretičar generacije tabiina u propitivanju i izlaganju temeljnih stavova Vjere i naučnom oblikovanju i registriranju njezinih osnova u cilju poboljšanja vjerske svijesti među muslimanima i njihovog izbavljanja (od zastranjivanja) je imam imama Abu Hanife, an-Nu'man al-Kûfî, Allah ga darovao i blagoslovom svojim pratio i svodove najviših časti mu na Danu sudnjem poklonio. On je prvi među učenjacima svoje generacije koji je osnovao katedru i započeo sa sistematičnom raspravom i diktiranjem u krugu svojih učenika/slušalaca o temeljima islamskog vjerovanja. Te rasprave i diktati su sakupljeni u njegovim djelima o temeljnim odrednicama Vjere i islamskog vjerovanja: *al-Fiqh al-akbar al-ašhur*, *al-Fikh al-akbar al-absat*, *ar-Risāla*, *Kitab al-Ālim* i *al-Wašyya*.“¹⁹⁾

Prateći dalju sudbinu ovih Abu Hanifinih traktata Bejazić veli: „Preuzimali su ih najbolji učenici u sastavljanju svojih djela o osnovama islamskog vjerovanja, nadajući se Božijoj nagradi za to, kako klasičari tako i

18) Gazi Husrev-begova biblioteka, R-3999, L. la

19) Ibid, L. 1.

oni u kasnijim generacijama. Abu Hanife je u svako od tih pitanja unosio duh slobodnog mišljenja (*re'y*) i kritičkog promatranja, autoritativno i argumentovano rasvjetljavajući najelementarnija pitanja islamskog učenja i vjerovanja, ukazujući na njihove najbitnije zahtjeve, u čemu je postigao visoki stepen izvjesnosti i uvjerenja.“²⁰⁾

Nakon toga Bejazić otkriva glavne pravce vlastitog proučavanja spomenutih Abu Hanifinih djela, na čemu su radili i oni učenjaci koji su se prije njega odlučili na detaljnije proučavanje pojedinih njegovih traktata. Prateći deset osnovnih postavki u koje je sažeo temeljne stavove osobnog zanimanja za Abu Hanifina djela vidi se da je odabrao najbitnije značajke na kojima se mogu istražiti osnovna pitanja islamskog vjerovanja i pristup koji je njima ovaj muslimanski autoritet i imam imao. U tome mu se ne može poreći značajki prilaz i analitičko proučavanje navedenih traktata, što će on potvrditi interpretacijom u svom komentaru:

„Ovo je ono što je od mene traženo da sakupim i izvršim klasifikaciju materije po problemima, tako da su se u toku rasprave o tome pojavila stanovišta pitanja i argumentacija, kao i da odbacim nedoumice protivnika i svoj komentar oslobodim beskorisnog ponavljanja, želeći ga približiti čitaocima dokidanjem nejasnih pitanja stoga što struktura odgovora obrazuje (predstavlja) potpune/smyslene rečenice iz područja rasprave o temeljnim vjerskim pitanjima u traktatima Abu Hanife, koji je prvi naučno sistematizirao osnovna akaidiska pitanja i potkrijepio ih kategoričkim i pouzdanim dokazima.“

U nastavku Bejazić veli:

„‘Abdulqāhir al-Bagdādī ističe da je Abu Hanife prvi teolog sunniskog kelama među islamskim učenjacima i prvcima.“²¹⁾

Potom ističe:

„Ja sam klasificirao ovo svoje djelo (*Komentar*) na uvodni dio, tri poglavlja i završna razmatranja. Usvojio sam klasifikaciju poglavlja po uzoru na Abu Hanifino djelo *al-Fiqh al-akbar al-ebzat* a klasifikaciju odlomaka u tim poglavljima po uzoru na njegovo djelo *al-Wasīyya*.“²²⁾

U čemu Ahmed Bejazić vidi značaj Abu Hanifinih djela i šta on smatra važnim u njihovom proučavanju:

1) Izvođenje najvažnijih pravila iz mišljenja Abu Hanife na takav način da to bude potpuno jasno i jezgrovito definisano, da ih prihvati i usvoji i onaj ko je kapriciozno sklon negiranju.

20) Ibid, L. 1.

21) Ibid, L. 1b

22) Ibid, L. 1b

2) Izvođenje najvažnijih pitanja koja su općeg karaktera iz njegovih preciznih i decidnih iskaza, ali da to izvođenje bude na takav način da se njime otklanja i najmanja sumnja.

3) Generalno izvođenje neoborivih elemenata iz Abu Hanifinih aluzija i naznaka na precizan način tako da se oni prihvate radi ostvarivanja pravog puta i da se od toga više ništa ne može odbiti.

4) Izvođenje argumenata i simbola iz njegovih skrivenih naznaka na tako jasan način da ih prihvate i najveći protivnici ehli-sunneta.

5) Da se potvrde pitanja u njegovoj raspravi o određenim problemima sa izvođenjem citata iz djela najautoritativnijih klasičara.

6) Objašnjenje brojnih putova kojima su njegova djela prenošena i bilježena (prepisivana) sve do naših uglednih savremenika, ali ne s ciljem da to omalovažimo, nego da se postigne određeni doprinos u nauci o vjerovanju (*akaidu*).

7) Da se objasne nedorečena mjesta u njegovim spomenutim djelima, odnosno, u tekstovima koje su zabilježili u svojim djelima veliki učenjaci i njemu pripisali, jer funkcija prenosnog lanca (*isnad*) je baza koja čuva jedan iskaz od nestajanja.

8) Sažimanje odgovarajućih pitanja, prema istraživanjima i proučavanjima velikih učitelja i njihovo integriranje u odgovarajućoj problematici kako ne bi došlo do osporavanja Abu Hanifinih traktata zbog razbijanja njihove cjelovitosti.

9) Vezanje za izvorna djela i konstantno ukazivanje na njihove tekstove.

10) Ukazivanje na greške i promašaje onih koji su izučavali Ebu Hanifina djela u cilju čuvanja smisla njegovih iskaza od obezvređivanja i nastojanja da se njihova bitna vrijednost i izvornost ne bi okrnjila, što povlači odgovornost pred Bogom, te da bi se olakšala upotreba tih tekstova i postigla odgovarajuća naučna korist, istina, uputa i pravo rješenje.²³⁾

Abu Hanife predstavlja jednog među najvećim autoritetima svih generacija. On kao naučnik, fakih i mutekellim precizira sva bitna pitanja vjere i locira im mjesto u učenju islama. Njegov put slijedi A. Bejazić, pa za *fiqh* kao nauku veli:

„*Fiqh* je nauka koja vodi ka spoznaji nevidljivog, a koja koristi jezičke dokaze, kao npr. u tumačenju terminologije/pojmovnih kategorija i području religioznog sadržaja, a to je Božiji dar dāt umnim ljudima, onima koji se

23) Ibid, L. 1a-2b

zahvalno opredjeljuju za ono što je dobro za čovjeka o čemu ćemo govoriti i dati objašnjenje u (u djelu). Najznačajniji dio *fiqha* je onaj koji govori o pojedinačnim principima Vjere koji su trag vječnog govora a koji se odnosi na djela zaduženih/*mukellefīn* da ih izvršavaju obavezno ili po svom izboru ili na način kako su propisana, a koja mogu biti uslovljena, propisana ili zabranjena, kao što je istaknuto u djelu *at-Talwīh*. Prioritet za utvrđivanje utemeljenosti tih djela zaduženih/*mukellefīn* baziraju se na razumijevanju vjere, na njenom poznavanju, na izvjesnosti u vjeri/*taṣṭīq* i utemeljenju djela na tom razumijevanju/znanju.²⁴⁾

Želeći da vrši ocjenu svoga rada kao nearap predaje svoj *Iṣārāt al-marām* Arapima u Mekki, učenoj eliti, koja je znala Abu Hanifu kao poklonika slobodnog mišljenja (*re'y*), racionalnog pristupa tumačenja vjere čija škola je imala u drugim dijelovima islamskog svijeta dominantan uticaj. Ahmed ef. u samom ovakvom odnosu prema djelu želi postići odgovarajuću kritiku u cilju otklanjanja vlastitih previda i dorade. Nažalost, u tom pravcu nemamo podatke koliko je autor bio otvoren za kritiku javnosti ali, na osnovu zabilježenih mišljenja u *Hulasatu al-eseru*, *Tarihi-Rašidu*, *Hadikatu al-dževami'u*, *Kamusu al-e'alamu* i dr., njegovo djelo je naišlo na dobar prijem i pozitivne ocjene.

Gledajući na težinu akaidskih problema koje je proučavao, na stručnost njegovog izlaganja i argumentiranja, kitnjasti jezik i iskaz, strukturu rečenice, niti logičkog dokazivanja itd. može se steći uvid u ozbiljnost i naučnu zrelost ovog našeg učenjaka sa kojim se možemo ponositi. On je, slobodno možemo reći, uspio da pohvata sve niti kojim je Abu Hanife izatkao učenje o *tewhidu*, Božijim atributima (*sifātu Allah*) i ostalo što je relevantno za argumentovano izlaganje o islamskom vjerovanju uopšte, osvrćući se sa svih aspekata na tretirana pitanja iz osnovnog teksta. Zato ovo djelo pokazuje da je autor izuzetno dobro ovladao materijom akaidске znanosti i da je uspio za sve akaidске probleme uočiti one karakteristike po kojima su se mogli klasificirati. Time on čini izvanredan putokaz ka samoj njihovoj naravi.

Do danas nije pronađen autograf ovog djela, ali je sačuvan manuskript iz 1695. godine koji je iz autografa prepisao šejh Mustafa, muderris Ibrahim-pašine medrese u Počitelju.

Sa potpunom sigurnošću ne možemo tvrditi kojim se sve djelima autor koristio prilikom pisanja ovog svog *Komentara*. Doduše, u zaključku on navodi da je koristio djela autora maturidijskog smjera u cilju promovisanja

24) Ibid, L. 5b

stavova i učenja koja zastupa ova akaidsko-ilmu-l-kelamska škola. Na pojedinim mjestima gradi svoje stavove oslonivši se na djela koja navodi u punom naslovu.²⁵⁾

Da je Ahmed Bejazić uistinu veliki naučnik potvrđuju razna svjedočenja od al-Mukbilija, Muhibbija i svih onih koji su izučavali njegova djela. Što se tiče našeg doprinosa izučavanju njegovog ukupnog djela, on je nedovoljan što svjedoči i to, da ga je proučavalo samo nekoliko naših autora (Bašagić, Handžić i Šabanović) gdje je on samo neznatno predstavljen. Izuzetak čini M. Handžić koji se šire zanimao kako ovim autorom, tako i ostalim učenjacima iz ugledne porodice Bejazića, ukupno ih je bilo devet. Sam *Išarat al-meram* otkriva takve mogućnosti da se tim djelom više istraživača može baviti i proučavati ga kroz različite aspekte. Na žalost u ovom momentu nemamo cjelovit uvid u kojim sve bibliotekama u svijetu postoje rukopisi ovog djela, mada bi to u narednom periodu svakako trebalo utvrditi. Ovaj autor i njegovo djelo *Išarat al-meram* su vrlo zahvalna tema koja nas obavezuje da joj posvetimo posebnu pažnju i značaj i da sa njega i drugih naših naučnika skinemo tamu vijekova i osvjetlimo kutak povijesti u kome su oni djelovali i zauzeli nesumnjivo značajno mjesto. Što je tako do sada bilo, kriv je svakako naš nemar, sporost, objektivni i subjektivni faktori. Prije svega mi, iz njihove domovine, u tome imamo svoju prijeku obavezu sa naučnog, vjerskog, kulturnog i dr. aspekata.

Hvala Bogu, u posljednje vrijeme kod nas je povećan interes za muslimansku bošnjačku duhovnu i kulturnu baštinu. Pokrenut je čitav niz vrijednih projekata, u kojima je predmet izučavanje zaostavštine naših učenjaka. Nažalost, još se nisu prevela i izučila kapitalna djela bošnjačkih vrhunskih naučnika, npr. Abdullaha Bošnjaka (*Komentar Fususa*), Hasana Kafije (*Nur al-yaqīn*), Šejh Juje ili Ahmeda Bejazića (*Išārāt al-marām*).

Ako želimo da upotpunosti prodremo u misao navedenih i drugih naših mislilaca, onda moramo, prije svega prevesti njihova djela i učiniti ih dostupnim širem krugu istraživača koji bi ta djela mogli izložiti objektivnoj naučnoj analizi i kritici i izvršiti njihovu valjanu valorizaciju.

To rade i drugi, koji prevode djela svojih ljudi koja su pisali na drugim jezicima, jer njihovu zaostavštinu drže sastavnim dijelom svoje kulturne i naučne baštine. Ukoliko bi se bavili djelom Ahmeda Bejazića i valjano ga predstavili i izučili, to bi bio neprocjenjiv doprinos islamu i muslimanskoj kulturi i općenito kulturnoj baštini svijeta. Ovo ukazuje da je krajnje vrijeme da se uspostavi realna svijest o vlastitoj baštini i da joj se da pravo građanstva u bošnjačkoj osobenosti duha i kulture.

25) Ibid, L. 176b.....

AHMED BEJAZIĆ AND HIS WORK „IŠĀRĀT AL-MARĀM MIN ‘IBĀRĀT AL-IMĀM“

Ahmed Bejazić is one of the first Muslim scholars and authors from Bosnia and Herzegovina who wrote in Oriental languages. According to authoritative and undisputed opinions, he is our best known scholar in the science of akaid (dogmatics), with a more expressed and more impressive contribution, than the one of Hasan Kafi and Šejh Jujo, two other outstanding native writers. He especially distinguished himself with his capital work in dogmatics called „Išārāt al-marām min ‘ibārāt al-Imām“. Two well preserved manuscripts of this work are today in the Gazi Husrev-bey's Library in Sarajevo. This work is in fact an extensive commentary on five tractates of akaid science, written by one of the biggest Muslim scholars and lawyers Imam al-A'zam Abu Hanifa from Quf, Iraq. The work is the work of an expert, written in ornate Arabic, divided according to topics and based on Islamic norms and science. Due to its volume and difficult style, sufficient attention and significance was not given to this work, although both the work and the author really deserve it.